

Os
kommune

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER OG KULTURMILJØ

FORSLAG TIL PLANPROGRAM

Oddentunet, Narjordet, Os kommune

19.02.2019

Dokumentinformasjon:

Tittel:	Forslag til planprogram for Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø, Os kommune
Forfattere:	Feste NordØst as
Utgave/dato:	19.02.2019
Oppdragsgiver:	Os kommune
Kontaktperson:	Anne Kristin Rødal, Os kommune
Arkivreferanse:	38768 – Os kulturminneplan
Prosjektleder/kvalitetssikrer:	Anja Ø. Ryen/ Helge Bakke
Fremsidebilde:	Oddentunet, Narjordet. Bildet er tatt sommeren 2018 av Anja Ø. Ryen.

INNHold

1.	Innledning.....	4
1.1.	Bakgrunn for planarbeidet	4
1.2.	Prosjektet «Lokale kulturminner i Hedmark»	5
1.3.	Plantype.....	5
2.	Føringer	6
2.1.	Nasjonale føringer og lovgrunnlag	6
2.2.	Verdensarvstedet Røros bergstad og Cirkumferensen	6
2.3.	Regionale mål og føringer	7
2.4.	Lokale mål og føringer	7
3.	Formål, Kulturminneplan for Os.....	8
4.	Forslag hovedstruktur	9
5.	Organisering, medvirkning og framdrift.....	10
5.1.	Medvirkning og samarbeid.....	10
5.2.	Organisering av arbeidet og Framdrift.....	10

1. INNLEDNING

1.1. BAKGRUNN FOR PLANARBEIDET

Kulturminner er alle spor etter mennesker i vårt fysiske miljø. Steder som det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til blir også definert som kulturminner. Naturelement med kulturhistorisk verdi, tradisjoner og hendelser utgjør, sammen med byggverk og gjenstander, vårt kollektive minne og forteller oss om den utviklinga vi og området vårt har gått gjennom fram til i dag. Disse kulturminnene representerer både miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdier, og er en ressurs både for den enkeltes selvforståelse og trivsel, samt for samfunns- og næringsutvikling i regionen.

Kulturminner, kulturmiljøer og landskap er dermed viktige fellesgoder for lokalsamfunnene. De gir kunnskap, opplevelser og mulighet for bruk. De er også ressurser for verdiskaping og god samfunnsutvikling. Kommunene er avgjørende for å ta vare på disse verdiene, ikke minst gjennom arbeidet med plan- og bygningsloven. God forvaltning krever imidlertid kunnskap og oversikt over lokalhistorien og kulturminnene.

Bygninger og miljøer vi har rundt oss i det daglige er det ikke alltid vi har bevissthet rundt. Men dersom de forsvinner ser vi kanskje at de hadde noe å si for vår identitet og tilhørighet. En kulturminneplan hjelper oss å identifisere disse viktige identitetsskapende elementene i lokalsamfunnet.

Mjølkerampe i Vangrøftdalen. Foto: Karoline Finstad Vold

1.2. PROSJEKTET «LOKALE KULTURMINNER I HEDMARK»

Hedmark fylkeskommune setter gjennom prosjektet Lokale kulturminner i Hedmark fokus på kommunenes kulturarv. Kommunen forvalter store kulturhistoriske verdier som plan- og bygningsmyndighet, og innen kultur- og næringsutvikling. For å kunne forvalte kulturminnene og kulturmiljøene på en god måte, er det viktig at kommunene har god og oppdatert informasjon om lokalhistorien.

Undervisning, formidling, folkehelse, næringsutvikling, arealplanlegging og forvaltning er områder hvor kunnskap om kulturminner er en ressurs. Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljøer er et godt verktøy for forvaltning av kulturminner, og en slik plan vil kunne rette oppmerksomheten mot kulturminner og bidra til økt kunnskap om dem.

Hedmark fylkeskommune og Riksantikvaren bidrar med tilskudd til kommuner som utarbeider kulturminneplan.

Formålet med kommunedelplan for kulturminner er å konkretisere kommunale, regionale og nasjonale mål for kulturminneforvaltninga:

«Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser og som grunnlag for opplevelse og videreutvikling av fysiske omgivelser. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelser.»

1.3. PLANTYPE

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø hjemles i plan- og bygningsloven. I henhold til § 11-1 kan det utarbeides kommunedelplaner for bestemte områder, tema eller virksomhetsområder. Kommunedelplan for kulturminner- og kulturmiljø er en tematisk plan. Planen ivaretar kommunenes, regionale og nasjonale interesser og mål, til forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer.

Ved utarbeidelse av kommunedelplaner gjelder de utredningskrav og prosessregler som er fastsatt i plan- og bygningsloven. I henhold til § 4-1 skal det utarbeides et planprogram som grunnlag for planarbeidet. Planprogrammet skal gjøre rede for formålet med planarbeidet, planprosessen med frister, deltagere, opplegget for medvirkning og behov for utredninger. Forslag til planprogram skal sendes på høring og legges ut til offentlig ettersyn, samtidig med varsel om oppstart og kunngjøring av planarbeidet.

Kulturminneplanen vil være retningsgivende for arbeidet med rullering av kommuneplan, for offentlig og privat reguleringsplanarbeid, og for behandling av byggesaker.

Formålet med planprogrammet er å presentere en oversikt og en ramme for det kommende planarbeidet, samt å skape et grunnlag for involvering på et tidlig stadium.

2. FØRINGER

2.1. NASJONALE FØRINGER OG LOVGRUNNLAG

Kulturminneloven (1978)

Plan- og bygningsloven (2008)

Verdensarvkonvensjonen, konvensjonen for vern av verdens kultur- og naturarv (1972)

Statlige planretningslinjer SPR, Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging, Bærekraftig areal- og samfunnsutvikling: Aktiv forvaltning av natur- og kulturminneverdier. Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2015)

Riksantikvarens veiledere «kulturminner i kommuner» og «Håndbok for lokal registrering» (begge revidert 2013)

St.melding nr. 16 (2004-2005) Leve med kulturminner

Stortingsmeldingen sier at mangfoldet av kulturminner og kulturmiljø skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping.

Stortingsmelding nr. 35 (2012-2013) Framtid med fotfeste.

De nasjonale miljømålene på kulturminnefeltet slår fast at tapet av verneverdige kulturminner skal minimeres, jf. Miljømål 2.1.

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging:

- Kommunene registrerer og verdisetter kulturminner og kulturmiljøer som har lokal verdi og innarbeider disse i planer etter plan- og bygningsloven.
- Hensyn til tradisjonell bruk, kulturmiljø, estetikk, tilgjengelighet og universell utforming legges til grunn i planlegging av omgivelser og bebyggelse. Kulturminner og kulturmiljøer tas aktivt i bruk som ressurser i by- og tettstedsutviklingen.

2.2. VERDENSARVSTEDET RØROS BERGSTAD OG CIRKUMFERENSEN

333 års bergverksdrift på Rørosvidda skapte rikdom for eierne og staten, et levebrød for arbeiderne og et verdenskulturminne for ettertida. I 1980 ble bergstaden Røros for første gang skrevet inn på verdensarvlista, og i 2010 ble verdensarvområdet utvidet til også å omfatte deler av det gamle privilegieområdet *Cirkumferensen*.

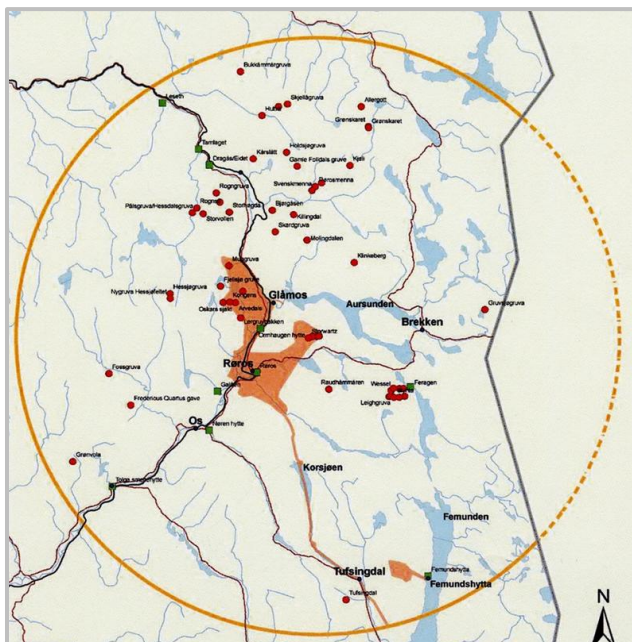
De nye områdene viser hvorfor bergstaden ble etablert, og hvordan den har kunnet fungere og være drivkraft i utviklingen av hele fjellregionen. Utvidelsen av selve verdensarven er geografisk avgrenset til nærmere definerte områder - kjerneområder - mens hele Cirkumferensen utgjør et område av særlig betydning for verdensarven (*verdensarven.no*).

Nesten hele Os kommune ligger innenfor cirkumferensen, og kjerneområdet «Vintervegen» går gjennom Os kommune.

Regional plan for Røros bergstad og Cirkumferensen

I tilknytning til utvidelsen er det utarbeidet en Regional plan for Røros bergstad og Cirkumferensen – kulturarv som ressurs for verdiskaping og utvikling. Planarbeidet ble gjennomført som et samarbeid mellom Sør-Trøndelag og Hedmark fylkeskommune.

I forventningsbrevet til Riksantikvaren fra Klima- og miljødepartementet i 2018 er Riksantikvaren bedt om å medvirke til at alle verdensarvstedene har gode forvaltningsplaner for verdensarven klare ved utgangen av 2019. **Forvaltningsplan for Røros og Cirkumferensen** er under utarbeidelse.

Røros bergstad og cirkumferensen. Kjerneområdene i verdensarven er markert med oransje, og vi ser «Vintervegen» går gjennom Os kommune.

2.3. REGIONALE MÅL OG FØRINGER

Hedmark Fylkeskommune, fylkesdelplan for vern og bruk av kulturminner og kulturmiljøer «Kulturminner for Hedmarks framtid» (gjeldende fra 2005).

«Framtidstro og optimisme skal prege hele Hedmark», regional planstrategi 2012-2015.

2.4. LOKALE MÅL OG FØRINGER

Kommuneplan for Os, Kommuneplanens samfunnsdel (2015-2025)

Kommuneplan for Os, Kommuneplanens arealdel

Forskrift om verneplan for Forollhogna med tilliggende dalfører, vedlegg 3, vern av Vangrøftdalen – Kjurrudalen landskapsvernområde, Os kommune, Hedmark
Seterdalene ligger innenfor Vangrøftdalen - Kjurrudalen landskapsvernområde som ble vedtatt vernet 21. desember 2001. Formålet med vernet er å ta vare på et særegent og vakkert natur- og kulturlandskap, der seterlandskap med seterbebyggelse og setervoller, vegetasjon og kulturminner, skapt gjennom aktiv jordbruksdrift, utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

Forvaltningsplan for Vangrøftdalen - Kjurrudalen landskapsvernområde (2010)

Områdeplan for Vangrøftdalen/Kjurrudalen - et av Norges utvalgte kulturlandskap i jordbruket (2009, skal revideres i 2019)

3. FORMÅL, KULTURMINNEPLAN FOR OS

Hovedformålet med en kulturminneplan er å øke kunnskapen om lokale kulturminner, og å gi et godt grunnlag for en helhetlig framtidig kulturminneforvaltning.

En kulturminneplan kan også være et godt redskap for å formidle verdien av kulturminner, og øke kunnskapen om vår historie og utvikling.

Kommunedelplan for kulturminner og kulturmiljø i Os har mål om:

- Samle informasjon, kartlegge og vurdere ulike kulturminner i kommunen.
- Tydeliggjøre kulturminner som en ressurs i samfunnsutviklinga. Bidra til at den fysiske kulturarven blir forstått og brukt som premiss og ressurs for framtidig bruk og utvikling av landskap, arealer, bygninger og anlegg.
- Øke bevisstheten om kulturminner som identitetsskapere.
- Synliggjøre og bruke kunnskap om kulturarv i sammenheng med reiseliv og annen næringsaktivitet.
- Synliggjøre verdien av lokale kulturminner, og øke kunnskapen om hvordan de kan forvaltes, både av offentlige og private.
- Prioritere hvor man skal bruke ressurser på vern.

Med et pedagogisk opplegg er kulturminner attraktive mål i undervisning, både i skole og barnehage. Det gir barn en større forståelse for historien de er en del av, og det gir økt kunnskap i lokalsamfunnet. Barn kan også være formidlere seg og ta med seg sin familie til steder de har besøkt med skolen, de vet noe om det og dermed øker interessen.

Utsikt mot Os-kjerka. Foto fra vekstios.no

4. FORSLAG HOVEDSTRUKTUR

Det er mange tema innen kulturminnevern som en kan trekke frem og belyse i en kulturminneplan. Det er behov for å avgrense arbeidet og valg av tema, men ved rullering av planen vil det være naturlig å trekke frem andre tema. For hvert av de ulike temaene er det særlig to fokusområder en må ha; Formidling og opplevelse av kulturminnene, og vern gjennom bruk.

For å velge tema i denne første generasjons kulturminneplan, har vi hatt fokus på hvilke historier vi ønsker å fortelle om Os. Hva er så viktig og sentralt i kommunens historie at en ikke kan komme utenom det?

Arbeidsgruppa foreslår følgende utvalgte tema for arbeidet med kulturminneplan for Os:

- Arkeologiske kulturminner
- Samiske kulturminner
- Landbrukets kulturminner
- Fiske og fangst
- Bygninger og bygningsmiljø
- Verdensarven cirkumferensen
- Samferdsel
- Krigsminner

Immaterielle kulturminner vil bli søkt omhandlet som en del av punktene over.

5. ORGANISERING, MEDVIRKNING OG FRAMDRIFT

5.1. MEDVIRKNING OG SAMARBEID

Planen følger plan- og bygningslovens prosessregler som sikrer medvirkning. Både planprogrammet, og det ferdige planforslaget, når det foreligger, vil bli lagt ut til offentlig ettersyn. Dette vil gi god mulighet for alle interesserte parter til å komme med innspill til planarbeidet.

I planprosessen legges det opp til en god medvirkningsprosess der alle interesserte og berørte parter skal ha mulighet til å komme med innspill. Planprogrammet er første anledning for å komme med innspill til planens tema og innhold.

Som en naturlig samarbeidspart vil de lokale historielagene delta fra oppstarten av planarbeidet. Det vil også bli avholdt folkemøter. Det første vil være på Os 13. mars 2019.

5.2. ORGANISERING AV ARBEIDET OG FRAMDRIFT

Prosjektansvarlig:	Anne Kristin Rødal, Kultursjef Os kommune
Prosjektleder:	Anja Ø. Ryen, Feste Nordøst as
Prosjektgruppe:	Anne Kristin Rødal (prosjektansvarlig og Kultursjef), Anja Ø. Ryen (prosjektleder) , Berit Siksjø (landbruk), Jon Holm Lillegjelten (lokalhistoriker)
Politisk styringsgruppe:	Kommunestyret
Administrativ styringsgruppe:	Rådmann, teknisk sjef Inge Ryen, historielag og museumslag, ressurspersoner

Framdriftsplan	Januar	Februar	Mars	April	Mai	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	Desember
Oppstartsmøte												
Utarbeidelse, utsendelse og høring av planprogram												
Vedtak av planprogram												
Statuskartlegging, innsamling, registreringer og strukturering av materiale.												
Verdisetting av kulturminner, utvelgelse og tiltak i handlingsplan												
Utarbeidelse av rapport og plandokumenter												
1.gangsbehandling												
Høring												
Evt. revidering etter høring												
Sluttbehandling												